

ZGODNJA DANICA.

Katolški cerkveni list.

Odgovorni vrednik in založnik: **Dr. Janez Kr. Pogačar.**

12. 13.

V Četertik 25. Kozoperska.

1849.

Cerkven ogovor

30. Kimovca 1849 na Bistrici v Bohinji o začetku šole zglašen.

Keršanske matere! Še zdej me veseli, ko se na lansko in predlansko spraševanje spomnim. Kako veselo je bilo, ko ste tako zamerljivo poslušale, kar sim vam pravil in priporočal! Kako veselo in ginljivo je bilo, ko so vam solze po licih tekale, ko ste misli in želje vidama k Bogu povzdigovali, in svete obljube delale, svoje dolžnosti do otrok zmiram bolj spolnovati. In, hvala Bogu! marsiktere so tudi zvesto po tistih naukih svoje otroke učiti in zrediti si prizadevale. Ravno od tega, keršanske matere! bom dans spet — vpričo mož in otrok — na tim svetim kraji vam govoril. De bote vé zamerljivo poslušale, od tega sim iz skušnje prepričan; pa tudi možje in otroci, vem, bodo zamerljivo poslušali, ker bo tudi njih zadevalo. Ako bote pa vsi zvesto poslušali, bo božja beseda gotovo dober sad obrodila; ker Bog sam pravi: „Blagor jim, kteri božjo besedo poslušajo, in jo ohranijo“. —

Ljube matere! posebno vam sim si dans govoriti namenil. Kolikorkrat se slišite klicati „mati“, se spomnite, kaj ta lepa beseda pomeni — de pomeni ženo v to od Boga odločeno in v zakramentu sv. zakona z njegovo pomočjo uterjeno, de bi otrokam k časnimu in večnimu življenju pripomogla. Kolikorkrat vas tedej kteri otrok s to besedo za-

kliče, se spomnite, de vam pravi: „Kakor ste mi k časnimu življenju pripomogli, mi tudi k večnimu pomagajte!“ Kolikorkrat slišite lepo ime „mati“, se spomnite, de je ta, ki vas tako kliče, od Boga po njegovi podobi stvarjen, in vam od njega v izrejo izročen otrok, kteriga enkrat spet zvesto k sebi nazaj imeti hoče, za katero skerb je pa tudi vam časno in večno plačilo obljubil.

Matere! vam zlasti so otroci izročeni; kar jih bote vé učile, to se jih bo nar bolj prijelo. Učite jih torej s perve mladosti Boga prav spoznati in njemu služiti, ker zato so stvarjeni. Kolikorkrat svojim će tudi še majhnim otrociem jesti ali piti dajete, jim povejte, de je eden nad vami, kteri stori, de žito raste in de se vam živinica redi, de jim kruha, mleka in oblačilca podeliti in oskerbeti zamorete. In če mali okroglolični otroci, nedolžni kot angeljci, za vami na polje tekajo, vas zdej to, zdej uno vprašajo — o povejte jim pri vsih rečeh, de je nekdo, kteri je vse to naredil; povejte jim, kako mogočen, kako dober je ta gospod, de tudi vse vé in vse vidi povsod; povejte jim, de ga morajo zato se raji imeti, kakor vas — de ga pa le potim radi imajo, če vas radi vbogajo, če radi molijo in se pridno učé. Tako bodo otroci v vsaki reči dobroto nebeskiga Očeta vidili, tako se bodo Boga spoznati, ga častiti in mu služiti učili. O srečni otroci, kteri se bodo tako navadili, zmiram Boga v mislih in pred očmi imeti!

Pa otročiči bodo odrastli; vsih zmiram pri sebi imeti ne bote mogli, tudi ne bote imeli in nimate časa, vsakimu posebej povedati in ga podučiti, kar mu je potrebno. In tudi to se pogosto primeri, da jim tudi vsiga povedati in razložiti ne morete in ne veste, kar za pričihoče in prihodno življenje potrebujejo. — O matere, skerbne matere! kako pa zato želite in želeli morate, da bi kdo bil, kateri bi namesti vas otroke v tim podučil, v čimur jih vé podučiti ali ne utegnute, ali ne veste in ne zamorete! Glejte, matere! — hvalite Boga! — to pomoč najdete v napravi dobre šole: tam dobé otročiči pouk, kteriga jim vé zavolj obilniga dela, ali tudi zavolj pomankljiviga znanja dati ne morete.

„Je pa že spet šola na versti“, bo kateri oče zagodil. „Moj oče niso v šolo hodili, in so bili vendar dober človek, in so lahko živeli“. Ker s tabo dolgo modrovati ne utegnem, ti le to rečem: Abraham, Izak in Jakob se niso znali pokrizati, ne očenaša moliti, tudi niso vedili resnic in vsih zapoved naše sv. vere, pa so vendar v nebesih: če pa ti kristjan tega ne znaš in ne spoliš, mar pojdeš v nebesa? — „Tudi jez nisim v šolo hodil, pa vendar živim“, kdo drug poredi. Ker bi bilo prazno, se ti dolgo odgovarjati, ti le to priliki povém: Dvajset, trideset ali štirideset let si že gospodar, pa še nikoli nisi hiše gasil, ker ti se nikoli ni gorela. Dvajset, trideset ali štirideset let si že gospodar, pa še nikoli nisi vode od njave odvrčal, ker ti ni še nikoli sile delala. Če pa dans ogenj vstane, ali zato ne boš hiše gasil? Če voda do njave pridere, ali ji ne boš jeza delal? Kaj boš na to odgovoril? — Časi, ljubi moji! so uragani, okoljine so se spremenile: marsikej, kar nekdanj potrebno ni bilo, je zdaj potrebno postalo. Svet je zvit in prekanjen, sovražniki svete zveličanske vere so zmiram hujski: če hočemo torej sebe in druge znot in zapeljevanja obvarovati, bota treba terdnjejiga prepričanja, obilnišiga znanja, zlasti kar vero in kersanstvo zadene. Pravi in poglobitni namen naše šole je namreč, zares kersanske mladence in deklice, dobre kristjane izrediti; vse drugo, branje, pisanje itd. je le pomoček v dosego tega namena in v polajsanje sedanjiga življenja, pa vendar v sedanjih časih tako potrebno, da bo človek brez tega v prihodno težko težko shajal. Če ti oče svojimu sinu še toliko premoženja in zemljiša zapustiš, če mu pa za potrebno podučenje ne oskerbiš, ti ne bo vedil enkrat nobene hvale, te utegne še kleti in rotiti, ker si bo mislil in rekel: Kaj mi pomaga zdej vse to, ker mi pa za to skerbini niso, da bi se bil v mladosti kej dobrega in potrebniga učil, ker sim tako tje v en dan, kakor neumna živinica izrastel, ker sim tako nevedin, nerodin in zagovejen, da si sam v nobeni reči pomagati ne

morem, da se kam djati ne vem, da se med boljši ljudi skor prikazati ne smem. — To naj bo v kratkim tistim rečeno, kateri potrebnosti šole iz nevednosti ali nepremišljenosti ne spoznajo, ali pa zavolj svojeglavnosti in samopridnosti spoznati nočejo.

Matere! de se spet k vam obrnem, katerim sim si zlasti govoriti namenil — ve dobro veste, da če bi otrokam dolgo časa nič ješti ne dale, bi na telesu opešali ali clo konec vzeli. Ravno tako je na duši: če le predolgo brez duhovne pomoči ostanejo, bodo na duši opešali. Ali vam ne pride tukej spet šola v pomoč, kjer bodo mladenci in deklice pogostoma k spovedi in sv. obhajilu napeljevani? Koliko pogostna spoved k pravi dušni sreči in blagosti pripomore, to tisti, kateri prav skušijo, s hvaležnim srcem spoznajo. Kakšen razloček je med zdej in poprej, sami obstanete. — Pogostna spoved je za mlade ljudi roka božja: pogostno sv. obhajilo je nebeški studenec. „Jez sim vinska terta“, pravi Jezus, „vi ste moje mladike“; — nar lepsi mladike so mladi ljudje. Mlado serce se hoče veseliti; ako se ne veseli v Bogu, se veseli s svetam, v grehu. Mlado serce hoče ljubiti; ako ne ljubi Jezusa, ljubi pregrešni svet. Mlado serce mora ljubiti; ljubezen je njega življenje. „Jez sim pot, resnica in življenje“, govori Jezus. Mlado serce išče, koga bi ljubilo: Jezus pa išče serca, ki bi ga ljubilo, in klice: „Sin, hči! daj meni svoje serce“. Vse to se po vrednim svetim obhajilu zgodi. In kakor se jagnjeta od zelenja lepo omladijo, rožice od jutrenje rose lepsi razcvetijo, enako oživijo mladenci in deklice po pogostnim vrednim sv. obhajilu. To skušnja uči — kdo bi jim ga torej ne priporočal? Poredko pa k božji mizi hoditi, je lenoba v službi božji — je naglaven greh. (Drobtince 1846).

Matere! velike so vaše dolžnosti do otrok. Dolžne ste jih učiti in po kersansko izrediti, pa dolžne tudi jih skerbno v šolo pošiljati. Tode ta dolžnost ne veže samo vas, ampak ravno tako tudi vaše možé, očete otrok. Tudi oni naj torej iz tega svoje dolžnosti spoznajo, naj jih nikar ne spregledajo, ampak zvesto po njih ravnajo. Spomnite se, očetje in matere! na besede, ki vam jih je deklica pri šolski poskušnji povedala: „Če bote vi za nas prav skerbili, bo toliko bolj ljubi Bog za vas skrbel!“

Otročiči! tudi od vas bodo vaši preljubi starši enkrat odgovor dajali, zavolj vas morebiti kateri večno zgubljeni, gotovo zgubljeni, če vas prav učiti in izrediti skerbi nimajo. Če se vam smilijo — in smiliti se vam morajo — o tako skerbite sami popraviti, kar starši zavolj preobilniga dela ali pomankljiviga znanja pri vas storiti ne morejo.

Vbogajte torej in hodite radi v šolo, de ne bote enkrat staršem v žalost in pogubljenje.

Mladenčiči in deklice! hodite tudi vi radi v nedeljsko šolo, de bote rastli, kakor v starosti, tako tudi v modrosti in ljubeznjivosti pri Bogu in pri ljudeh.

Mladeneč! odrasen si že, ali si že clo gospodar. Res je, nekteri se ti bodo posmehovali, de tako velik rad vbogaš, rad v šolo, k spovedi in sv. obhajilu hodiš. Ali — mladeneč! sam sodi, in tvoji nasprotniki naj s tabo sodijo: Kaj je boljši — de bi bil vasovavec, zapeljivec, očitin grešnik, od vsih pametnih ljudi zaničevan, samiga sebe žalostin — ali pa, de te vsi pametniga, vbogljiviga, pridniga mladenča poznajo in spoštujejo, in te le kak malopridnež iz nevošljivosti opravlja in zasmehuje? Mladenčiči! odraseni ste, pametimate, sodite sami, in kar po pameti za prav spoznate, to storite.

„Posvetno veselje
Se staja ko led,
Hitrejši ko rožic
Popada mu cvet;
Le ternje bodeče
Mladenču pusti.
In vleče pod zemljo
Tud mlade kosti.“

Deklice! tudi ve ste odrasene in pametimate. Sodite same: Kaj je boljši — de bi bile vasovavke, nesramnice, de bi se vas pošteni mladenčiči ogibali, postene dekleta se vas sramovale, starši nad vami jokali — ali pa, de ste ubogljive, sramožljive, pridne, bogaboječe, veselje staršev, učnikov in vsih pametnih ljudi, kateri vas poznajo, čast in sreča fare? Sodite, in kar je prav in dobro storite.

„Dnar, lepota —
Kaj to neki zda!
Lepih naukov se učiti,
Pridne in poštene biti:
To čez drugo vse velja,
Pravo srečo da.“

Pa čimu bi tiste starše, kateri ste dozdej tako radi otroke v šolo pošiljali, k spolnovanju dolžnost opominjal? Čimu bi mladeneč in dekleta, kateri se nar pridnišim šolarjem v celi škofii prištevajo, k zvestinu obiskovanju šole priganjal? — Upam, starši! de bote vse storili, kar je prav in vaša dolžnost. Upam posebno od vas, mladenčiči in deklice, de bote, kakor dozdej, tudi za naprej očitno pokazali, de vam je za lepo, potrebno podučenje, za pravo srečo in keršansko življenje več mar, kot za grešni svet! — Če so pa vendar kateri starši med vami, kateri bi tega ne le sami spoznati in storiti ne hotli, ampak še svoje otroke to spolniti odvrčali, naj jih izdramijo besede sv. pisma, s kterimi Bog sam takim staršem in njih otrokam in vnukam žuga, rekoč: „*Jez sim gospod, tvoj Bog, močn*

Bog, kateri družiga zraven sebe ne terpim, in strašujem hudobije očeter nad otroci do tretjiga in čertiga rodü pri teh, kateri mene sorrašijo.“ (II. Mojz. 20, 5.) Amen.

Mladenčem v izgled.

Mladenčiči! ker tudi vi „Zgodnjo Danico“ berete, ali jo v nedeljski šoli ali pri drugi priložnosti brati slišite, naj torej vam v veselje in spodbudo vašimu stanu in vaši starosti primerjen izgled po-božniga, pridniga mladenča povem.

Živel je na Bistrici v Bohinji to leto devetnajst let star mladeneč. O delavnikih je pridno koval ali pa derva napravljaj. Postopati ga nikoli ni bilo viditi. Tisti, kateri le po spačeni šegi sveta radi živé in v svoji ošabnosti pokorsine ne spoznajo in strahu Božjiga nimajo, sicer niso zanj marali, ker je očeta in mater rad vbogal, nikoli med vasovavce ni šel, se nikoli ni pivcam in igravcam pridružil, rad pa k spovedi hodil; toliko bolj so ga pa duhovni, učitelji, starši in součenci njegovi obražali, ker skoz tri leta nedeljske šole nikoli ni zamudil. Ker se je 14. Rožnika tega leta nekako slabo počutil, reče materi: „Za delo dans nisim, se bom pa k spovedi pripravil, in Bogu zročil.“ To, kar si je namenil, je tudi storil — ravno na god presvetiga Jezusoviga Serca. Še tisti dan pa se vleze, in več ne vstane. Kmalo pošlje po spovednika, de bi ga s poslednjimi svetimi zakramenti previdil. Podbudljivo je bilo viditi, koliko šolskih otrocičev in nedeljskih učencov in učenk je Jezusa v svetim rešnjim Telesu do bolniga mladenča spremilo. Zdej je bil naš šimen ves vesel in popolaama v božjo voljo vdan. Posebno lepo in gnljivo je bilo, ko je svoje vse v žalost vtopljene starše sam z milih besedami tolažil, rekoč: „Oče! mati! nikar ne žalujte: saj je Bog pri meni, kaj bi se bal umreti! Ko bi me bili k soldatam vzeli, bi bil morebiti, Bog vé, kje in kako, smert storil; to bi vam bilo še težji. Ko me je pa Bog tega obvaroval, naj me pa doma k sebi vzame. Bog bo vse prav naredil.“ Vse njegovo govorjenje v 14dnevni bolezní je vso Bogu vdano dušo razodevalo — de se je tudi duhovnu, ki so ga obiskovali, večkrat zelo mlo storilo. „Oh! zdihne v saboto, ko mu je nar hujši bilo, jutri ne bom mogel ne v cerkev, ne v šolo.“ Po kratki bolezní je 2. Maloserpana umerl.

K pogrebu so prišli vsi vsakdanski šolarji in šolarce, in nedeljski učenci in učenke, kolikor jih je le utegnulo, zraven teh pa še veliko družih ljudi. Součenci njegovi so ga nesli in mu svetili; to je bil pogreb, de ga na kmetih lepsiga ni. V nedeljo potem so gospod kaplan še v pridigi veliko hvale in posneme vredniga od ranjkiga povedali, vsim v

izgled, posebno pa šolarjem v tolažbo, veselje in spodbudo.

Mladenči! tudi vi bote umerli, marsikteri morebiti že v mladosti, kakor naš Šimen; glejte in skerbite, de bote z mirno vestjo ravno tako lahko umerli, de se bo tudi za vami tako lepo pripovedovati moglo. Hodite, ako le priložnost imate, radi in pridno v šolo, de se dobrih in zlasti v zveličanje potrebnih naukov navzamete; potim se pa tudi zvesto po njih ravnajte in stanovitno po pameti in po naukih svete vere živite, de vam enkrat smert in sodba huda ne bo! Ranjki Šimen je dobro spoznal resnico tiste šolarske pesmice, ki so jo v šoli večkrat zapeli — spoznajte mladenči tudi vi resnico teh besedi:

Slepotija
Slast posvetna je;
Srečo, blagor nam obeta,
Pa v nesrečo nas zapleta.
Kdor pregrehi vda serce,
Večno mu gorje!

Le nedolžnost
Blagor nam deli,
Prav serce razveseljuje,
Mir nebeški nam daruje;
Brez nje prave sreče ni,
Ni miru vesti.

Božja vladba v zgodovini celiga sveta.

b) Bitva na Leškim polju.

Oton I., že v svojim življenji Veliki imenovan, je bil s svojo armado v Saksonii, de bi čez Laho v vojsko šel zoper Slované, ko mu jaderniki nepričakovano poročilo prinesó, de se brezštevilna truma z Oggerskiga približuje, de naj torej hiti, juzao Nemcijo zoper te divjake obvarovat. Oton ni bil v stanu, s celo pri njem zbrano armado zoper nje vzdigniti se. Le z majhno, pa iz zgolj skušenih vojakov obstoječo četo proti Bavarskemu odrine; pa ravno ta čas vsim Frankam in Švabam sploh napové, neutegama h kraljevim banderam združiti se. Cela Nemcija je bila po koncu: od vsih strani so vrelí knezi in vojvodi s svojimi vojsaki, de bi nevarnost očitujave odvernili. Predin je pa Oton še priti mogel, so Ogri že vse Bavarsko obsuli, in s svojo navadno morijo in razdiro po njem razgrajali. Nezmerni ogerski trumi bavarske čete samé niso zoperstati mogle, in so se torej za reko Leho nazaj umaknile. Ko je Oton došel, so Ogri že pri Avgzburgu bili. On se tedej v nekoliki daljavi od mesta na zahodni strani Lehe vstavi. Z njim je prišla njegova jaka saksonska životna straža, Bavare in Švabe že tam dóbi, kmalo se tudi vojvoda Konrad s svojimi Franki pridruži, s številnim, dobro opravljenim konjuštvam. Vpričnost Konrada

je serčnost cele armade povzdignila, ker je po vsih nemških deželah za ravno tako pogumniga in hrabriga, kot previdniga in najdeniga vojvoda slul. Armada je hotla precej nad sovražnika peljana biti; Oton pa je bitvo na drugi dan, 10. Velikoserpana odložil, ker nevarne, kervave vojske ni brez Boga začeti hotel. Slovesna božja služba se je torej v staniši opravila, in na jutro o dnevu bitve je Oton pred obličjem cele armade sv. obhajilo prejel. Njegov lepi izgled jih je veliko zmed vojvodov, veliko tudi zmed družih vojakov posnemalo. Vsi so s svojim kraljem Gospoda vojsknihi trum prosili, de naj njegov blagoslov nad njih orožjem počiva. In ker je 10. Velikoserpana praznik sv. Lavrencija, je Oton očitno obljubo storil, de bo, če mu Bog na prošnjo tega svetnika zmago dodeli, v Merzeburgu škofijo vstanovil in škofijsko cerkev sozidal. — Oton je armado v osim oddelov razločil. Pervi trije so bili iz Bavarov, četerti iz Frankov, peti, pred katerim je državno bandero vihralo, ker ga je Oton sam vodil, je bil nar močnejši; šesti in sedmi sta bila iz Švabov, in osmi je bil iz zbraniga od vojvoda Boleslava poslaniga českiga kardela, ktero je poslednje hodilo in zaloge armade varvalo. Kakor nekteri pisatelji pravijo, so Ogri Nemce tihama čez Leho sledili, Otonovo armado od strane zajeli, in se je za herbtam lotili. Nar pred so na Čehe zadeli, jih nekaj pobili, druge pa v beg zapodili, in zaloge oropali. Potim so Švabe napadli, jih veliko pomorili, druge iz reda spravili, in tudi te z veliko zgubo razgnali. Že je bitva omahovala, ko jo Oton z mirnim sercam in neomotenim duham spet v red dene. Sveto sulico v roki, s ktero se je terden v veri na gotovo zmago zanesel, z nekterimi kratkimi obudljivimi besedami svoje vojsake ogovori, in nato pred njimi in z njimi nad sovražnika plane. Ravno tačas se tudi vojvoda Konrad s svojimi Franki redovno in silovito sovražnika loti. Zdej pa se je med Ogri vse zbogalo in zmešalo, in meč Nemcov strašno med njimi mesariti začne. Nazadnje se vsa sovražna armada v beg spusti, in iše spet do Lehe priti, de bi unkraj reke otetbo najdla. Ker je pa nemška armada ravno med bežečimi in reko stala, in ker so Ogri v naglosti in zmešnjavi jo ravno skoz Nemce mahnili, zato jih je še o begu prav veliko pod mečem padlo. Predin se je še dan nagnil, je bilo vse določeno, zmaga Nemcov popolna, in zguba Ogrov neznana. Stotavzent njih merličev je lezalo na Leškim polju, in kakor prah, ki ga piš odnese, je brezštevilna armada Ogrov se pogubila. Celo sovražno staniše z vsim v njem nadjanim ropam je Nemcam v roke prišlo. Veliko jetnikov, ki so v staniši bili, so izpustili, vse Ogre, ki so jih najdili, pa pomorili. Razkačenost Nemcov do ljudstva, ktero je od

več kot petdeset let neizrekljivo revšino čez Nemčijo prineslo, sploh ni poznala nobene postave. Po neki ogerski govorici je od brezštevilne armade, s katero so se Ogri s perviga v norčevanju bahali, de bodo njih konji vse reke na Nemškem izpili, le devet človekov z odrezanimi nosmi in ušesmi nazaj prišlo, de so svojim rojakam grozovitno zguho oznanili.

Pervi nasledek dobljene zmage je bila pridobitev Avstrije, katero so bili Ogri Nemcem odvzeli, in ki se je zdej spet z Nemčijo zedinila. Ker so Ogri hrabrost za nar vikši krepost človekovo imeli, zato je spomin na zmago od Otona dobljeno neizrečno spoštovanje do Nemcev v njih obudil. S temi strašnimi in mogočnimi sosedi so si torej odslej vedno v mirnosti in prijaznosti živeti prizadevali. Zatorej so scasama tudi marsiktero nemško napravo v svoje očitno in domače življenje vpeljali. To jim ni le k omiki in izobraženosti pripomoglo, in jih k spoznanju pripravilo, de vojska ni ravno nar blagejši opravilo človeštva, ampak njih veliki knez Gajsa je z veliko množico ljudstva clo kersanstvo sprejel. — Kako velikanska, dobrotna in razsodivna v svojih nasledkih je bila torej kervava bitva na Leškem polji, in kako moramo spet tukej čudne pota vse z modrostjo vladajoče previdnosti božje spoznati in moliti; ker se je ravno to, kar je v nesrečo in pogubo služiti imelo, za ogerski narod pozneji v neizrekljiv blagor spremenilo!—

(Dalje sledi.)

Nekdanji škofje v Koroški in Štajerski strani.

Spisal Peter Hieinger.

(Könec.)

Namesto Ditmarja je bil Piligrin l. 907 na Solnograški stol povzdignjen, za njim pa l. 923 Udelbert ali Adalbert. Letá je v Gorotanu spet podškofa l. 927 postavil, namreč Gotaberta ali Kutaberta, kateri je pred ko ne tudi v Gospejsveti prebival. Saj je v Gospejsveti sveti nadškof Udelbert cerkveni zbor imel, kjer se je Gotabert z drugo duhovšino in več knezi znašel. Na tem zboru je bilo več duhovskih reči poravnanih, in tudi zastran posestva Solnograške cerkve na Koroškem so bile neke pogodbe storjene. Solnograška cerkev je tisti čas tudi v Murski dolini posestvo dobila. V prvi polovici desetiga stoletja je Gorotansko in štajersko po sili neverskih Madžarjev hudo terpelo, morija in rop sta kraje puste delala, mesta in cerkve je razdjanje zadevalo. Še le po tem, ko so l. 944 Gorotanci sami Madžarje silovito zmagali, in skoraj vso vojsko njih pobili, so imeli ti kraji spet pokoj. —

Za Udelbertam je bil l. 935 Egilolf škof v Solnimgradu, in za Gotabertam Uniger podškof v Gorotanu. L. 939 je Herold na Solnograški stol prišel, in l. 957 Friderik I., kateri je v l. 967 Gorotan obiskal, se od stanu ondašnih cerkev prepričat, in v Gospejsveti stanovanje si vzel. L. 991 je bil Hartvik nadškof v Solnimgradu postal. Takrat je škofija svoj del v Panonii zgubila, ker je kralj Štefan Ogersko ljudstvo h kersanski veri pripeljal, in nove škofije v deželi vstanovil bil. Za Hartvikam je l. 923 nastopil nadškof Ditmar II., in l. 941 Balduin. Takrat je na Koroškem živelá s. Hema ali Jema, gospa v Brezjah in Celičah; njena pobožnost je bila vsim lep zgled in njeno usmiljenje posebno ubožnim v tolažbo. Potem, ko sta ji bila sina in mož Vilhelm z sveta vzeta, je sklenila svoje veliko premoženje v duhovske naprave obrniti, sama pa po klostersko živeti. Dala je v Kerski dolini dva klostra za možke in ženske zidati, in pa korarsko cerkev, katero je nadškof Balduin l. 942 posvetil. Sama je potem v klostru posebno sveto živelá, dokler ni l. 945 umerla. Njeni spomin se obhaja 27. Rožniga cveta.

Med dozdanjimi Solnograškimi nadškofmi je posebno slavit Gebhard, kateri je bil za Balduinam l. 1060 izvoljen. Papež Aleksander II. ga je apostolskiga poslanca, to je papeževiga namestnika po vsi Nemčii imenoval, ker se mu je zoper protivnike zvestiga skazal. Ravno tako stanovitno in serčno je bil vdan papežu s. Gregorju VII., kateri je s cesarjem Henrikam od l. 1074 hud prepis zastran cerkvene vladbe, zlasti zastran postavljanja škofov imel. Nadškof Gebhard se je s Passavskim škofam Altmanam med vsimi Nemškimi škofmi nar bolj za pravice svete cerkve poganjal, in torej je tudi več let od svojiga stola mogel na begu biti, in še mu je drugi nadškof, Bertold, nasprot postavljen bil, dokler ni papeževa stran bolj zmagala. Gebhard je tudi za Gorotan in Štajer veliko storil. Leta 1070 je namreč postavil novo škofijo v Kerskim z dovoljenjem papeža Aleksandra II., per katerim je bil na zboru v Rimu. Ginter je bil prvi škof v Kerskim; dani so mu bili dohodki poprejšnjiga nunskega klostra s. Heme, in prepušeno v škofijo nekaj far krog Kerskega mesta; zraven mu je bilo izročeno namestništvo v celi Solnograški škofii, zlasti v Gorotanu in Štajerji, kar ga na polnočnim bregu Drave leži. Pravico, vsakteriga Kerskega škofa izvoliti, pa je nadškof Gebhard sebi in svojim naslednikom prihranil. Tudi je letá nadškof l. 1074 vstanovil kloster s. Benedikta v Admontu, in po njegovi vodbi se je začel tudi kloster v s. Lambertu, kterimu je Markvard Gorotanski vojvoda od svojiga posestva prihodkov dodelil. Za Gebhardam je bil l.

1090 Tiemo nadškof postal, kateri pa je kmalo pred nasprotnim nadškofom Bertoldom pobegniti mogel, in sovražnikom v roke in v ječo prišel. Iz ječe skrivaj otet, je šel k škofu v Konštancijo l. **1099**, l. **1101** pa z križanki vred na božjo pot v Jeruzalem, ker na svoj sedež mu ni bilo več mogoče priti. Na ti poti je tudi v Korosanu kakor marternik smert storil. V teh nepokojih je bila za Goratan in Štajer ravno to dobrota, da je v Kerškem lastin škof stal. Tisti čas l. **1091** je Lavantinski grof Engelbert s svojim bratom Hartvikom, Magdeburškim škofom, kloster s. Benedikta v s. Pavlu ustanovil.

Namesti Tiemota je bil l. **1106** Konrad I. nadškof v Solnimgradu postavljen. Preprič zastran cerkvene vladbe, zlasti zastran postavljanja škofov, je takrat še terpel med papežem Paskalom II. in cesarjem Henrikom V. Nadškof Konrad ki je bil papežu zvest, je tudi svoj sedež pustiti mogel, in se je v raznih krajih v Italiji in Nemčiji prikrival. Še le leta **1122** so tisti prepriči nehali, ker sta se papež in cesar na zboru v Vormacii pogodila. Takrat se je tudi nadškof Konrad v Solnograd povernil, kjer je do smrti **1146** svojo čedo mirno vladal, in si za zboljšanje duhovšine in ljudstva skerbno prizadeval. V njegovim času se je Gradec za mest štel, in je lastno faro imel. Tudi je l. **1128** Gorotanski vojvoda Leopold kloster Cistercijanov v Rajnu vstavil; l. **1141** pa Adelram od Valdeka korarski zbor v Sekovim (kloster s. Benedikta v Gornjem gradu se je začel po Peregrinu, Oglejskim patriarhu). Eberhard I. je l. **1146** nadškof v Solnimgradu postal; bil je mož velike pobožnosti, in posebne blagodarnosti do ubozih. Njegov čas je Štajersko spet nov kloster l. **1151** dobilo, namreč Kartajzarskiga per Kojnicah v Zajcu. Po njegovi smrti l. **1164** je bil Konrad I. v nadškofo izvoljen. On se je zvesto deržal papeža Aleksandra III., kteriga je takrat cesar Friderik I. odpraviti hotel, zato je bil preganjan, in je s svojo duhovšino v Brezje na Koroškem pobegnil, dokler ni z dobroto in modrostjo svojih zopernikov potolažil. Umerl je l. **1168** v Admontu. Njegov čas se je l. **1163** začel korarski zbor v Voravu.

Novi nadškof Albert I. popred Pasavski škof, je zopet stanovito na strani papeža Aleksandra III. stal, zatorej ga je cesar pregnal, in družiga namesti njega, namreč Henrika vrnil. Albert jo je mogel na Koroško potegniti, in ko je bil mir med papežem in cesarjem storjen, se je prostovoljno škofiji odpovedal. Takrat, l. **1174**, se je začel Jirjev kloster v Spodnjim Štajerji. Na Albertovo mesto je stopil Konrad III. popred Mogunski nadškof, l. **1177**. On je bil l. **1179** na

tretjim Lateranskim zboru v Rimu, kjer mu je bila tudi pravica, Kerške škofo voliti poterjena. L. **1183** je obiskal Gorotansko, ter cerkve in posestva tamkej pregledal. Ko se je potem spet v Mogunco povernil, je poprejšnji nadškof Albert spet na Solnograški stol prišel, kjer je do smrti l. **1197** ostal. Njegov naslednik je bil Eberhard II. popred Briskenski škof. V razprtji med papežem Inocencem III. in cesarjama Filipom in Friderikom I. je bil na papeževi strani. Bolj kakor leto, je pa spomina vredno, kar je nadškof Eberhard duhovnih naprav v svoji veliki škofiji postavil. Leta **1214** je namreč napravil novo škofijo v mestu Chiemsee na Bavarskim. Ker je bil Goratan in Štajer prevelik enimu škofskemu namestniku, namreč Kerškemu škofu, v previdenje in oskerbljenje, je bila l. **1219** nova škofija v Sekovim postavljena, kateri so bili prihodki ondašnjiga korarstva določeni.

Škofija ta je bila sama na sebi majhina, pa škof — prvi je bil Karl — je imel namestništvo po vsim Štajerji. Še je bila postavljena l. **1228** nova škofija per s. Andreji v Lavantinski dolini, kjer je bil ravno ta nadškof Eberhard že l. **1212** korarje s prostam ustanovil. Tudi ti škofiji so bili lastni, desiravno ne veliki prihodki iz posestva v Gorotanu dani. Bila je škofija sama zase tudi majhina; pa škofje — prvi je bil Urh — so bili večidel Solnograški namestniki po Gorotanu. Poterjeni ste bili obe škofiji po papežu Honoriju III.; Solnograški nadškofje pa so tudi za Sekovo in Lavant pravico obderžali, škofa izvoliti. Razun teh ustanovil so iz tega časa še marsiktere druge duhovske naprave pomniti, kakor Korarji v Štajncu, manjši bratje s. Franciška ali Minoriti v Gradcu, Ptujim in Celji, Dominikani v Ptujim, Nemski vitezi ali Križanki v Ormužu. Nadškof Eberhard je po velikih zaslužbah za cerkev v zadnje prav grenke dni imel, ker je nove razprtije med papežem in cesarjem doživel; še je sam brez volje v neprijaznost papeža Gregorja IX. in Inocenca IV. prišel. Torej je tudi njegova smert l. **1246** neko žalostno podobo imela, dokler ni bilo pozneje l. **1288** njegovo truplo vzdignjeno, in s častjo zakopano.

Od tega časa so duhovske zgodbe v Gorotanu in Štajerji z zgodbami škofij v Kerškem, Sekovim in Lavantu združene, razun ker se na desnem bregu Drave z Oglejem snidajo.

Konjar Hejtmanek.

(Svobodno po obrazu iz življenja od Fr. Pravdy.)

Hejtmanek je bil glasoviten kupčavar s konji, pa nastali so časi, da je njegova slava jela pesati. S prvič je kupčijo gonil na svojo roko, je kupoval konje za svoj denar, in jih prodajal h svojimu lastnemu dobičku. Kolikrat jih je mnogo parov imel

v zalogi, in desiravno je naj manj pol na nje dolžan bil, je vender njegovo bogastvo zneslo kake stotine in jezera. Pa Bog ga mu ni oblagodaril. Piča za konje je bila silo draga; ob enim slaba letna; nihče ni hotel kupovati, in on jih je mogel v škodo prodajati. Pritegnile so še druge nesreče, in zraven njih tudi Hitmanekova vnemarnost in zapravljivost, ki so ga celo na lahko djale. Pri tem je pa vender še kupec ostal, in prodajal in kupoval za druge ter mesetval sem ter tje vun no vun, povsodi ga je bilo dosti, kjer je kaka kupčija bila, in desiravno ni mogel več s popirnimi petaki in desetaki tabaka zažigati, kakor popred, si je vender še zmiram toliko perslužil, de ni lakote terpel, in de si je kterikrat tudi dober dan napravil. K tako imenovanim likofam mu je bilo vselej odperito, ako bi tudi pri kupčii nič ne bil imel opraviti.

Vender tudi ta stan ni bil stanovit. Ostaral se je, in starost je vse svoje nadležne sestre in prijateljice seboj pripeljala. Ponočno buđenje pri igri, pijančevanji, kričanju in vpitji pri pogoditvah in druge enake reči so mu persi pokazile, in ko mu pljuča niso hotle več služiti, so mu tudi noge službo odpovedale, in Hitmanek mnogih obtežnost svojiga hirajočiga življenja že ni mogel več premagati. Zdaj mu je začelo tesno biti, in bil je prisiljen večkrat po gostivnicah za jed in napoj dolžan ostati. V samopašnih drušinah pa so ga še vselej radi vidili, vedil je namreč povedati dokeje smešnih dogodb iz svojiga lastniga življenja in skušnje, znal je prav dobro posamezne stanove in posebno duhovski stan zasmehovati in gerčiti; ravno tako tudi katolško vero; nobeden ni znal njenih šeg in njeniga nauka tako mojstrovsko oponasati, kakor Hitmanek. Kdor ga je poslušal, je bil z njegovo zgovornostjo tako zaslepljen, de mu je v mnogih rečeh prav dal, zakaj on je resnico in laž znal tako tenko vezati, de je bilo težko eno od druge ločiti. Tudi tisti, ki so ga dobro poznali, de je brezbožin človek, se niso mogli ubraniti, de bi v kaki verski resnici ne bili začeli dvomiti, ko jo je Hitmanek začel obirati. On ni vselej kar naravnost svete vere in duhovnov zaničeval, ker je vedil, de s tem bi se tu ali tam veliko ne opravilo, ampak je plajšik po vetru obhačal, in če mu je kazalo, le od strani obiral in pikal; pokazal se je velikrat kakor dobriga kristijana, ter si je kake pregrehe, zmote ali prestopke zmisli, in se grozno čudil, de se tu ali tam kej tacega sliši ali terpi; druge pergodbe je zviševal in vse drugač razlagal, nekaj pridjal, nekaj zamolčal; nekaj povedal poslušavcam, potlej malo pomolčal, in rekel, de ni vsiga govoriti; — vse je Hitmanek vedil tako umno sukati, de kar je on začel černiti in grajati, je moglo tudi v ušesih poslušavcov biti očernjeno; kar je bilo beliga je naredil černo, in černo belo. Kako marsikteri je v svoji gorečnosti za spoved začel mlačin biti, ko je slišal, kako jo Hitmanek s smešnimi besedami zaničuje. Vsim, kateri so, kakor on, verske okove nazavidili, s kterimi bi se bile mogle njih grešne poželenja vkleniti, je bil Hitmanek prijetin tovarš in tolažnik, učil jih je, de ni treba se proti telesu in svetu vojskovati. Slehern, komur je vest krivice očitala, mu je rad verjel, de te in take dela še krivica niso, ktere je za neprave in krivične deržal, in de se pekla le neumni ljudje strašijo. Tako je imel še mnogo prijetlov in mnogo učencov, kateri so velikrat v pivnici zanj plačali, in mu tu in tam kak drobicec vergli.

(Dalje sledi.)

Razgled po keršanskim svetu.

V Ljubljani se je bila 10. dan t. m. za vsačiga katolčana prav vesela pergodba permerila. Elizabeta H— namreč je bila ta dan v družbo katolske cerkve vzeta. Rojena v l. 1791 v Ditvilu fare Adelfingen Cirškiga (Zürch) kantona na Švajcarskim od kalvinskih starišev, se je dozdej Kalvinove krivovere deržala. Ali gnada božja, ktera je sv. Pavla, Avguština itd. ginila, de sta se spreobrnila, tudi per nji ni zastonj na serce terkala. Bila je v Terstu s katolškim mozem omožena, in persla po njegovi smerti v Ljubljano prebivat. Tu se je za prestop h katolški veri oglasila, ostala per tim svojim sklepu stanovitno, ako se ji ravno ni manjkalo odsvetvanja iz Tersta sem, in se resnice kat. vere pridno učila.

10. dan t. m. pride tedaj Elizabeta H— v farno cerkev Oznanenja Marije D. poklekne v 7. uri zjutrej pred velikim altarjem, odgovarja kerpko na vprašanja, ki so jih P. E. S—, ki so bili za to važno opravilo od čast. knezo-škofa pooblasteni, stavili, in moli potlej v nemškem jeziku glasno sv. Vero, kakor jo Tridentinski zbor za take spreobrnjence zapove. Potlej je bila peta sv. Maša. Solze veselja so igrale v očeh h ti pergodbi povabljenih prič, ki so bili v lično pogernjene klopi postavljene in drugih paznih gledavcov, kadar so vidili, kako so ji zdaj tam pred altarjem Narvišiga pričujoče Ljubljanske gospé in druge mestjanske zene in dekleta srečo podajale in jo tako, ako jim je bila ravno ptuja in neznana, za svojo sestro v Kristusu spoznale. Kdo si ne bo per ti priliki želel, de bi zmote laži, ki so jih bili pred 300 leti Cvingli, Calvin in Luter zasejali, skorej nehale, in de bi bili zopet vsi ovre ene čede, ktere nevidni poglavar sam Jezus Kristus in vidni naslednik njegoviga nar viššiga aposteljna, to je rimski papež!

V Terstu so 15. tega mesca ljudje z enim glasam in brez de bi jim bil kdo zapovedal, obhajali praznično procesjo za odvrenenje strašne kolere, ktera je tam do 17. t. m. že 3520 ljudi napadla in jih 1308 umorila. Slehern se je rad ta dan dela zderžal in se s procesjo vtopil. Kar je ona stroškov imela, in ti niso bili majhni, so delavci in glavarji kupčijstva skupej zložili. Lepo je bilo viditi vso mestnjansko brambo (Bürgerwehr) v nje enolični obleki, ki je v procesji šla, za njo je šla pa mestna gosposka. Procesja se je bila perčela v farni cerkvi prečiste Dvice Marije (per Jezuitarjih), kjer je bila sv. Maša za žive, je šla po mestu po mnogih ulicah v škofijsko cerkev sv. Justa, kjer so bile bilje in sv. Maša za mertve. Veliko lepih križev in banderov je bilo tu viditi, ali nar imenitniši je bila podoba (statua) Marije Dvice, ktero je 12 plavo oblečenih in bosih mož, ki so bili pred ta dan per sv. Obhajilu, v prelepim tronu neslo. Za to podobo je šlo veliko černo oblečenih gospé. Ta podoba, ki ji „Maria Divico Zdravja“ pravijo, je stala pred kakim 16 leti v kerčmi, in pijan igrave, ki je per igri le zgubljeval, je iz togote in strašno preklinjeval kroglo vanjo zagnal, jo na glavi ranil, in iz te rane se je, kakor pripodujejo, bila kri pokazala. Nagla smert je bila zdaj kazen tega nesrečniga hudobneža. Zastonj je bilo kri iz rane brisati, ona se še zdaj vidi, kakor de bi bila glava živiga človeka ravnozdaj ranjena. — V ti hudi stiski je bila ta podoba Marije Dvice v eni

samotni kapelei h počastenju izpostavljena in zavoljo splohnega zelenja ljudi v procesji praznično nesena. — Ze poprej je bilo sv. Rešnje Telo v farni cerkvi preciste Marije Divice skozi tri dni; in ravno tako tudi v farni cerkvi sv. Antona skozi tri dni izpostavljeno — glas vikšiga pastirja, ki je na božjo kazen čez Sodomo in Gomoro opomnil, in k poboljšanju in kesanju klical, je bil med ljudmi ravno na dan procesje. In res cerkvi ste bile ljudi polne njih veliko, ki se niso seer za Boga veliko zmenili, se zdaj z potertim sercam k njemu obrača. — Enake zglede kako de so ljudje z posebnimi očitnimi procesjami Boga prosili, de bi sihe svoje jeze, s kterimi jih je tepel, od njih odvernili, najdemo v zgodbah: postavim l. 1720 je jutrovska kuga v francoskim mestu Marseille strasno ljudi morila, in ondotni škof je hos svoje ovice po mestu peljal, in s tolikim ponižvanjem in očitno molitvijo Boga za perzanesenje prosil. Kako je to sv. Karl Boromej v l. 1576 v Milani delal, bomo ob perpravnim času v tih listih povedali.

Francosko ministerstvo ima med seboj prav verliga in za katolsko vero vnetiga moža, in ta je minister uka gosp. Falloux (zreci Falu). Ali sliši se zdaj, de bi on utegnil prostovoljno svojo službo popustiti, kar bi bilo velika, velika škoda. Gotovo Francoska država tako dobriga ministra ni imela, od kar je bil pobožin in učen Hermopoliški škof Dionizi grof Frayssinous v l. 1828 od ministerstva uka odstopil. Čudin je pa vzrok, zakaj de Falloux odstopiti misli. On bi rad stan vradnikov očistil od nevednih oseb, ki se zdaj v njem znajdejo, to ve-lja sosebno od učitelov, kterih bi Falloux rad dve tretjinke od njih službe odstavil, ker se oni namesti de bi mladost pravo učenost učili in ji z lepim zgledam svetili, nji veliko več v pohujsanje. Ali drugi ministri niso tako tanjke vesti. Zalostno je kaj taciga slišati od francoskih učencikov.

— Po poznejših novicah se Košut ni poturčil, tudi general Wysocky, ki je poljske samovoljee na Ogerskim vodil, tiga ni storil. Bem je Turkam obljubil, de hoče le z to pogojo Muhamedance postati, če bojo vojsko z Rusi imeli.

Med toliko družih, ki so Košutove naklepe z vso močjo podpirali, je bil tudi Janez Gonzečki, vojaski kaplan v Mezeghegiesu, kteri je clo v pridigah k puntarii šuntal. Zavoljo tiga je bil on od c. k. sodbe k smerti obsojen, in v nedeljo 7. dan t. m. res ustreljen. Tode, kadar mu je bila sodba izbrana, in ko so ga k smerti peljali, je bil on ves skesan nad svojo poprejšino zahojjo, je spoznal smert kakor zaslužen kaznen, in je še en dan pred svojo smertjo vernim v Mezeghegies tako le pisal:

„Od Peštanske sodbe sim dans k smerti obsojen, in jutri bo to obsojenje spolnjeno. — Dolžnost moja je, vas vse prositi za odpušenje zavoljo pohujsanja, ki sim ga vam bil dal. Spomnajte se dobriga, kar sim vam pravil, prosim pa, de bi pozabili na besede pohujsanja. — Dobro naj se vam godi, in bodite zvesti presvitlimu cesarju, kakor ste mu bili v dobrih in hudih dnevih. Vaši otroci naj rastejo z božjim žegnam k vašimu veselju, in oni naj bojo stava boljšiga zaroda. — Veliko bi vam se rad pisal, ali čas je prekratek. Torej sklenem z molitvijo: Vsigamogočni Bog, ohrani v sreči

in v žegnu našiga cesarja Franca Jožefa I. z vso cesarjevo rodovino, in daj vsi deržavi stanoviten mir! Po Jezusu Kristusu Gospodu našim. Amen. — V Peštu 6. Kozoperska 1849. Janez Gonzečki s. r.“

Francozovsko. Mimo družih imenitnih reči, je namen v Parizu zbranih škofov tudi ta, de bi se posvetovali zavoljo pomočkov k napravi katolskih šol. To je reč vse pomljivosti vredna. Že več let simo so se trudili katolski Francozje, zadobiti pravico, po kteri bi se ne mogli siliti, svojih otrok pošiljati v šole, v kterih se sveta vera v sercu katolske mladosti gubi, kazi in pači. Dokler je Ludvik Filip kraljeval, ni bilo nič upanja ta namen doseči. Odkar pa se je vlada spremenila, že sami deržavinci (politikarji) kakor Tiers spregledajo in spoznavajo, de bo čedalje več nadloge na zemlji, ako se vlade ne bodo z vsim trudam prizadele v opake zatonjeno ljudstvo uravno ublažiti ali k lepimu zadržanju vzdigniti. V tej reči pa nobena vlada mnogo ne opravi brez cerkve, in cerkev ne dovoljno brez svohode učenja. V tej reči k željenimu namenu dognati, so verli vikši škof g. Sibur francozovske škofo na zbor v Pariz poklicali.

Rusovsko. Rusovski cesar je v dogovoru s papežem obljubil, de bo v Kerzonu, per černim morji, novo katolsko škofijo napravil. Po poljaških Krakovskih novicah je res mil. škof Hotovinski novo škofijsko stolno cerkev v Kerzonu posvetil.

Poljsko. Nakazin, ktera se je bila iz minulega stoletja po vsi Evropi razsijala, je tudi na Poljsko oplaknila, vender ne tako globoko kakor druged. Med višimi stanovi je sicer gospodaril netek verske vnemarnosti, po kteri vera skorej hujši guije in gine, kakor z očitno nevero; ljudstvo pa je ostalo verno veri svojih očetov. — V znamenje kako globoke korenine de je vera v poljskim narodu bila pustila, in kaksin sad de je obrodila, že to služi, de se med svetniki katolske cerkve okoli 20 sinov poljske zemlje znajde.

Na Poznanskim se je z ranjim vikšim škofam Martinam Duninam katolska gorečnost lepo zbudila in zmogla. Nekoliko časnikov ali dnevnikov različeniga obsega dela veliko dobriga v obziru katoličanstva. Možje, kakor škof Dobrovski, prava roka neprestrašeniga Pilnezdensko-Poznanskiga nadškofa Priluckiga, duhovni Jobezinski, Janiszewski, Prusinovski, Borovič, Kozmian Moravski, Tyc so dosegli in še bodo neumerljivih zaslug v razširovanji katolskiga duha. Dobrovski je spisal zverstne molitevne bukve, kterih se je v nekoliko letih naj manj 100.000 iztisov razprodalo. — V Galiciji se cerkveni duh tako močno ne vzmaguje, vender se marsiktere vesele reči slišijo. Imenitni pridigar Kajsevič, bivši dostojnik v poljski vojski 1834, zdaj pa stanoviten vojskovavec pod banderam križa, se je vernil iz Rima na Poljsko, in je začel z velikim vspeham v Krakovu pridigovati. Pohvale vredna je posebna gorečnost gosp. V. Veloglovskiga, kteri se trudi katolsko tiskarno in bukvarno v Krakovu napraviti. Bog daj srečo tako zlahtnimu namenu! — Sliši se tudi iz verjetniga vira, de bo neka Poljka v Levovu katolsko bravnico založila. Bog daj, de bi se tudi drugod — in na našim Slovenskim kej taciga zbudilo! Bl.